

Л. І. КАЙШЕВА

Р. О. КУЛИК

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ВИБІР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2008, вип. 2(18), с. 31–34

Зроблено вибір конкурентоспроможної територіальної моделі розвитку економіки України у три основні етапи: вибір напрямку розвитку кластера, пошук ефективної системи кластерного управління, прогнозування випуску конкурентоспроможної продукції і розвитку території при кластеризації виробництва.

Модель територіально-кластерного проекту ґрунтується на базових теоретичних положеннях розвитку економіки регіонів України.

Головні напрями вибору цього проекту дають змогу використовувати додатковий ресурс території для створення конкурентоспроможного продукту під впливом інтеграції і технічного прогресу виробництва в регіоні.

Процес визнання економічної спроможності України як рівноправного конкурентоспроможного елемента системи світової економіки проходить досить важко й може затягнутися на десятки років. Причин для цього достатньо: малі масштаби, відсутність розвиненої ринкової інфраструктури, недостатнє використання ресурсів, відсутність конкурентоспроможної високотехнологічної продукції та ін.

Провідну роль у цьому процесі відіграють встановлення і розвиток конкурентоспроможної економіки, що неможливо без реформування виробництва і взаємодії між виробничими суб'єктами в сучасних умовах ринкових перетворень для України як на державному, так і регіональному рівні.

Такий підхід до вивчення проблеми підвищення економічної ефективності національного і регіонального господарства висуває завдання вибору конкурентоспроможної територіальної моделі розвитку економіки.

На сьогодні для реалізації оптимальної стратегії розвитку регіонів доцільно зосередити увагу на кластерній моделі галузево-територіального розвитку, спрямованій на оптимізацію взаємодії

господарюючих суб'єктів, розташованих на певній території, що посилює їх здатність до інноваційного розвитку [1].

Але рівень публікацій з цієї тематики визначається рівнем перекладу статей, доповідей зарубіжних авторів і не сприяє вибору моделі кластеризації економіки на різних теренах України. Внаслідок цього недостатньо чітко розуміється практична ефективність територіально-кластерних проектів, які часто не сприймаються керівниками різних рівнів як чинник зростання регіональної економіки. Крім того, не враховуються особливості економічного розвитку українських підприємств.

У зв'язку з цим спробуємо сформулювати модель територіально-кластерного проекту в цілому, а також розробити модель швейного кластеру на відповідній території України, віднайти чинники впливу на ступінь побудови конкурентних відносин у середині цього кластера.

Кластерні організаційні технології повинні використовуватися для вирішення саме тих практичних завдань розвитку територіальної економіки України і можуть бути реалізовані у формі проектів і програм.

Кластерні проекти викликають інтерес широкого спектра та великої кількості учасників і розглядаються як одна із моделей приватно-державного партнерства для досягнення взаємоповноуючих цілей.

Територіально-кластерні проекти залежно від постановки завдання можуть мати різний масш-

таб — від мікрокластерів, які створюються біля вузу в рамках окремого технопарку, до трансакціональних кластерів.

Кластерні організаційні технології на території України практично не розробляються. Можна навести тільки проект активізації Хмельницького льняного кластера [2].

Розроблена нами модель формування територіально-кластерного проекту включає три основні завдання:

- 1) вибір напрямку розвитку кластера (які території та групи підприємств потрібно розвивати);
- 2) пошук ефективної системи кластерного управління;
- 3) прогнозування випуску конкурентоспроможної продукції та розвитку території при кластеризації виробництва.

Для пошуку відповіді на перше завдання необхідно мати доступ до великого обсягу статистичної, маркетингової, аналітичної інформації. Відповідно до міжнародної практики першим кроком для формування кластерних проектів є масштабні маркетингові дослідження, які виконуються агентством з маркетингу території. Для пошуку перспективних напрямів розвитку економіки території аналізують такі дані:

- статистичні дані діяльності кожного підприємства регіону (малі, середні, великі) в динаміці з виокремленням динаміки розвитку окремих сегментів малого бізнесу;
- показники економічно-фінансової діяльності загальної сукупності підприємств регіону і сегментів (за даними бухгалтерських балансів);
- територіальний розподіл груп підприємств обраних сегментів;
- вибір продукції найбільш динамічно розвинених галузей, у тому числі: експорт або імпортозаміщення, виявлення суміжних галузей, які є учасниками у виробництві продукції, пошук сукупності продуктивних напрямів;
- розвиток ринку за кожним визначеним напрямом;
- використання різних видів ресурсів (фінансові, кадрові, інноваційні, територіальні та ін.).

Під час аналізу найбільш конкурентоспроможних продуктивних напрямів виявляємо взаємодії малого бізнесу з підприємствами — лідерами визначеної галузі і визначаємо тип кластера, який потрібно розвивати.

Зазначимо, що при розробці територіально-кластерного проекту важливим моментом є ефективне управління територією.

З розвитком сучасної кластеризації підприємств і появою “кореневої” організації, яка поставляє на ринок конкурентоспроможну продукцію або послуги, підприємець вже не є індивідуальною особою. Замість підприємця керуючого силою кластера вважається адміністрація, яка є колективною одиницею.

Як показує сучасний досвід держав з перехідною економікою, в адміністрацію кластера повинні входити представники бізнесу і влади, які виконують важливі обов’язки із загального адміністративного керівництва.

Основною метою адміністрації є планування стратегії розвитку території, на якій розробляється програма бізнес-клімату, необхідна для існування кластера і прогнозування випуску конкурентоспроможної продукції, яка гарантуватиме, що це передбачення справдиться.

Крім того, адміністрація повинна контролювати ціни і витрати при виробництві своєї продукції і продукції конкурента в ринкових умовах.

При формуванні територіально-кластерного проекту об’єктом кластерного управління вибирається не суб’єкт, а територія з її ресурсами. Вона має забезпечувати конкурентне середовище за умови децентралізації управління. Без виконання цієї умови неможливо запустити внутрішні мережні процеси, наприклад комунікацію, водопостачання, доступність та якість людських ресурсів, доступність фінансових ресурсів, спеціалізовані регіональні структури.

Для відповіді на третє запитання необхідно проаналізувати систему показників соціально-економічної ефективності кластерних проектів.

Якщо кластерні організаційні технології якісно розв’язують завдання зростання конкурентоспроможності економіки територій, то, на нашу думку, загальним оцінним параметром впровадження кластерного проекту є стабільний визначений рівень експорту (як зовнішнього, так і внутрішнього) та імпорту.

Наведемо оцінні показники ефективності територіально-кластерного проекту:

- конкретний обсяг експорту та імпорту продукції, рентабельність, фондівдача та ін.;
- певний відсоток податку (місцевого, державного);
- визначений обсяг інвестицій;
- зростання кількості підприємств та організацій як елементів кластерного проекту;

- зростання частки малих і середніх підприємств — учасників кластерного проекту;
- збільшення кількості кваліфікованих робочих місць.

Після того, як знайдено напрями розвитку конкурентоспроможної продукції і розвитку території, треба записати алгоритм практичних кроків:

- 1) скласти графік робіт для формування (активізації) територіально-кластерного проекту;
- 2) обрахувати схему видів і джерела фінансування;
- 3) визначити відповідальних за кожним пунктом технологічних робіт територіально-кластерного проекту;
- 4) територіально-кластерний проект поділити на субпроекти.

Субпроекти охоплюють такі процеси:

- формування підприємницького клімату та умов для конкуренції;
- використання та управління факторами виробництва (виробничі приміщення, оборотні засоби, субконтактні взаємодії, техніко-технологічне обґрунтування, кадри, впровадження інтегральних систем менеджменту та ін.);
- визначення попиту ринків і пропозицій постачальників інновацій та ін.

Достатньою умовою успіху конкурентоспроможної моделі повинна бути оптимально обґрунтована коопераційна взаємодія суб'єктів кластерної моделі. Крім того, всі заходи кластерного проекту мають носити практичний характер і бути зрозумілі кожному учаснику проекту.

Коли кластерний проект дає розвиток зміщенню імпортової продукції, тоді основний акцент у заходах робиться на зниженні утримань і на посиленні роботи із субпостачальниками, коли ж цей проект має експортно-орієнтовний характер, більше уваги приділяється роботі із споживачами і розвитку ринків збуту.

Відзначимо, що вибір напрями розвитку малого бізнесу при формуванні моделі кластерного проекту сприяє покращанню територій і конкурентоспроможності як постачальників, так і великих компаній в цілому; доступу та якості людських ресурсів; доступу фінансових ресурсів і спеціалізованої адміністративної інфраструктури та інших факторів.

Дослідження діяльності різних підприємств показують, що в Україні, як і в Росії, швейна промисловість є конкурентоспроможною. Ця підгалузь легкої промисловості охоплює різ-

ного масштабу підприємства. Значний випуск продукції швейної промисловості в Полтавському регіоні забезпечується великими швейними підприємствами обласного значення, такими як ЗАТ “Ворскла”, власний капітал якого складає 10251 тис. грн, нерозподілений прибуток — 678,3 тис. грн. Головними партнерами і замовниками фірми “Ворскла” є швейні підприємства Німеччини, Франції, Данії, інших країн Європи, а також США і Канади. Питома вага замовлень іноземних партнерів у загальному обсязі угод, що їх укладає фірма “Ворскла”, постійно зростає. Так у 1997 р. питома вага продукції, виробленої з давальницької сировини, складала 76,1 %, у 2003 р. цей показник дорівнював 96 %, у 2005 р. — 98 %. Обсяги виробництва: 1997 р. — 7303,9 тис. грн, 2003 р. — 8360,0 тис. грн, 2005 р. — 11021,1 тис. грн.

Останніми роками в асортименті швейних виробів, що випускаються, відбулися значні зміни. Щодо окремих асортиментних груп склався стійкий попит як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку, а у зв'язку з цим спостерігається зростання обсягу виробництва. Користуються попитом такі вироби, як пальто і півпальто, плащі, костюми, сукні і брюки.

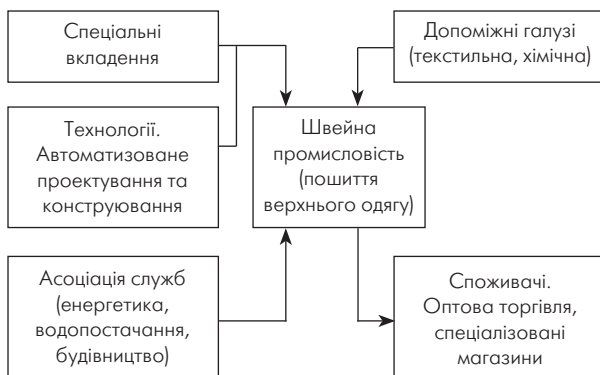
Зараз країни Євросоюзу суттєво розширюють операції на давальницькій основі, що зумовлено гострою ціновою конкуренцією на їх внутрішніх ринках. Західноєвропейські виробники одягу переносять операції з виготовлення одягу в країни, де витрати виробництва у кілька разів нижче, ніж у Західній Європі. Українські виробники одягу вже посіли певне місце в міжнародному розподілі праці. Проте подальша їхня участь багато в чому залежатиме від обсягу інвестицій у сектор швейної промисловості.

Швейна промисловість має гостру потребу в технічному переоснащенні підприємств універсальним і спеціальним швейним устаткуванням, що дає змогу випускати конкурентоспроможні вироби.

З метою технічного переоснащення швейних підприємств доцільно купувати ліцензії у зарубіжних виробників на виробництво прогресивного устаткування або створювати машинобудівні виробництва з їхньою участю, що дасть змогу завантажити потужності вітчизняних машинобудівних підприємств і зменшити вартість устаткування.

Основними стратегічними цілями розвитку виробництва одягу на період до 2010 р. є реструктуризація виробництва і впровадження інноваційних технологій:

- реформування виробництва шляхом його розукрупнення для більшої мобільності й випуску одягу невеликими партіями;
- підвищення рівня моделювання і конструювання одягу за рахунок посилення ролі модельєрів і дизайнерів у створенні промислової колекції;
- розвиток і вдосконалення техніки і технологічних процесів виробництва одягу;
- розширення участі українських підприємств у міжнародному розподілі праці, збільшення виробництва одягу за ліцензіями всіх відомих дизайнерів моди.

Модель матриці кластерної структури для швейного виробництва

На рисунку наведено модель матриці кластерної структури для швейного виробництва, що об'єднує сферу малого, середнього бізнесу і великих підприємств. Аналіз наведеної моделі швейного виробництва дає підстави для застосування кластерного підходу для регіонального розвитку економіки.

Відповідно до наведеної моделі кластерного проекту можна визначити чотири рівня її скла-

дових: кореневі компанії, які експортують товари і послуги; мережа постачальників сировини, матеріалів, комплектуючих; власники інноваційних технологій, ноу-хау; бізнес-клімат, який впливає на конкурентоспроможність компаній в цілому.

Зазначимо, що територіально-кластерний проект можна впроваджувати тоді, коли виконуються такі фактори: децентралізація регіону, перехід до глобального масштабу стратегії, відмова від жорсткої виробничої політики, зміна об'єктів управління від галузі до території.

Для вибору моделі формування територіально-кластерного проекту треба мати в розпорядженні групу досвідчених фахівців, які не тільки підбирають статистичні дані, а й роблять вірні висновки з використанням методу економіко-математичного аналізу і синтезу, вибіркового методу.

Література

1. Кузьміна А. Кластерні об'єднання на Поділлі // Діловий вісн. — 2003. — № 11. — С. 21.
2. Кулагин П. Перспективи впровадження кластерної моделі розвитку економіки в Запорізькій області // Содружество. — 2004. — № 10. — С. 16–17.
3. Петкова Л. О. Кластерна модель галузево-територіальної організації виробництва як передумова його інноваційної активізації. — http://library.donntu.edu.ua/sbornik/fem/vip87/87_12.pdf
4. Скринник Н. Кластерні моделі в реальній економіці // Економіст. — 2001. — № 11. — С. 6.
5. Чужиков В. Кластери як об'єкт державного регулювання // Вісн. Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України. — 2001. — № 4. — С. 160–168.

Запропонована конкурентоспроможна територіальна модель розвитку економіки дає змогу мобілізувати ресурс мережної організації територій, який стає базою конкурентоспроможності економіки України у глобальному просторі, оскільки ефект розвитку великих корпорацій при масштабному проектуванні практично себе вичерпав.

Предложенная конкурентоспособная территориальная модель развития экономики позволяет мобилизовать ресурс сетевой организации территорий, который становится базой конкурентности экономики Украины в глобальном пространстве, так как эффект развития больших корпораций при масштабном проектировании практически себя исчерпал.

Offered competitive territorial model of the development of the economy allows to mobilize the resource to network organization territory, which becomes the base competition economy of the Ukraine in global ample, since effect of the development greater corporation under scale designing, practically, itself has exhausted.

Надійшла 28 листопада 2007 р.